

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนชาติไทยนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาอันยาวนาน สังคมไทยจึงเป็นสังคมพุทธ พฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนไทย ได้อาศัยคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลา และเป็นบ้ำหล่อหลอม กิจกรรมสำคัญของรัฐก็ดี ของชุมชนก็ดี มักจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอิงอาศัยพระพุทธศาสนาโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ผังลึกในจิตใจ และวิถีชีวิตของคนไทย เป็นเครื่องหล่อหลอม กลั่นกรองนิสัยใจคอของคนไทย ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย^๑ นอกจากนี้ชนชาติไทยยังเป็นคนที่มีความจิตใจโอบอ้อมอารี มีจิตเมตตา สาเหตุที่ทำให้ชนชาติไทยมีเอกลักษณ์ ก็เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาในประเทศไทย เป็นเหตุให้วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนเกิดการปรับตัวเข้าหากัน และผสมปะปนกับความเชื่อ และข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อ และความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะ และเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษ แยกออกไปจากพระพุทธศาสนาเป็นอย่าง ๆ ไป ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย หรือ พระพุทธศาสนาของชาวไทย^๒ ทำให้นักปราชญ์ชาวไทยได้ตีความหลักพุทธธรรมให้สอดคล้องกับสังคมชาวไทยสืบต่อมา

ล้านนา เป็นอาณาจักรหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้สั่งสมสืบทอดกันมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเจริญรุ่งเรืองส่วนหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นักปราชญ์ชาวล้านนาได้สร้างสรรค์ และบันทึกเอาไว้ ดังปรากฏหลักฐานในตำนาน หรือ พงสาวดารต่าง ๆ และจะเห็นได้จากโบราณสถานตามวัดวาอารามที่ปรากฏในเมืองสำคัญของล้านนา ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง และวิถีชีวิตของคนล้านนา

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๓-๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๒.

การนับถือศาสนาของชาวล้านนา มีพื้นฐานมาจากไสยศาสตร์ อันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ แล้วมารับเอาพระพุทธศาสนาต่างกรรมต่างวาระ จึงเกิดการผสมผสานจนแนบแน่น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาจึงผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อทางศาสนาของชาวล้านนา เป็นไปในทำนองเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป กล่าวคือ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสผลบุญอันเป็นเรื่องของศาสนาพุทธโดยตรง และเชื่อในไสยศาสตร์ตลอดจนถึงศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามคตินิยมของพวกพราหมณ์^๓ จนทำให้ดินแดนล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านานถึง ๑,๒๐๐ ปี ประชาชนในแถบนี้จึงมีวัฒนธรรม และอารยธรรมที่เก่าแก่ ที่เป็นของตนเอง นอกจากนั้น สังคมล้านนายังมีการยอมรับเคารพนับถือลัทธิดั้งเดิม ที่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งลี้ลับ เช่น ผี วิญญาณ ไสยศาสตร์ และศาสนาพราหมณ์ เมื่อพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนนี้ ก็ได้ยอมรับนับถือนำเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตสืบทอดกันมา จากรุ่นสู่รุ่นการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา มีการผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างสนิท ชนิดแยกกันไม่ออกระหว่างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์^๔

มูลเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในล้านนา ก็คือ ได้มีการประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น การทำสังคายนาในครั้งนี้ถ้านับตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นครั้งที่ ๘ ที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจดีย์เจ็ดยอด) ในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ.๒๐๒๐ ในครั้งนั้น ได้มีการอาราธนาพระมหาเถระผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกจำนวนหลายรูป โดยมีพระธัมมทินมหาเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระเจ้าติโลกราช ใช้เวลาทำสังคายนา ๑ ปี จึงสำเร็จ การทำสังคายนาในครั้งนี้นับว่า สำคัญมากในพระพุทธศาสนาของล้านนา ที่ทำให้พระสงฆ์ในล้านนาได้นำเอาหลักธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาแปลเป็นภาษาล้านนา เพื่อให้ชาวล้านนาได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้จากคัมภีร์หรือวรรณกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ในล้านนาได้รจนาขึ้น ทั้งที่เป็นภาษาล้านนา และภาษาไทย เช่น พระสิริมังคลาจารย์ แต่งคัมภีร์เรื่อง มังคลัตถทีปนี จักวาททีปนี เวสสันดรทีปนี สังขยาปกาสะกฏิกา และพระโพธิรังสี แต่งคัมภีร์เรื่อง จามเทวีวงศ์ สิหิงคนิทาน พระรัตนปัญญาเถระ เป็นผู้แต่งคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ พระนันทาจารย์ เป็นผู้แต่ง คัมภีร์สารัตถทีปนี นอกจากนั้นยังมีบทสวดมนต์ชนิดต่าง ๆ อีกหลายบท เช่น บทสวดพาหุง ซึ่งเรียกว่า บทถวายพรพระ

^๓ เอมอร ชิตตโสภณ, ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ, (เชียงใหม่ : ธนบรรณาการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

^๔ มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, เล่มที่ ๒, (เชียงใหม่ : ส.ทวีการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒-๔.

พระสงฆ์ชาวล้านนา เป็นผู้นำมาสวด บางเรื่องแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น เป็นภาษาไทยบ้าง ลัทธิบ้าง ภาษาอังกฤษบ้าง^๕ เป็นต้น

วรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏทั้งที่เป็นมุขปาฐะ และลายลักษณ์อักษร ล้วนเกิดมาจากแรงบันดาลใจในความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาของคนในสังคมล้านนา แล้วร่วมกันสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานด้านวรรณกรรมภาษาล้านนาลงในใบลาน เช่น เรื่องนิพพานสูตร เรื่องอานิสงส์ประทีปดินกำ มหาวิบาก ใจยะสังกะหะ และอานิสงส์ปีใหม่ เป็นต้น อานิสงส์ปีใหม่นับว่าล้านนานี้ได้แสดงถึงรูปแบบของการทำบุญในวันปีใหม่หรือวันสงกรานต์ของพุทธศาสนิกชน แนวคิดที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ของล้านนา มีคุณประโยชน์เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดก็คือ เป็นบ่อเกิดของความเชื่อ และคตินิยม ซึ่งชาวล้านนายอมรับ และยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้จะเป็นบ่อเกิดของความเชื่อและคตินิยมแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดแห่งความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นต่อพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง ทำให้ดำรงอยู่ในความดี จดเว้นจากอกุศลกรรม หมั่นฝึกฝนอบรมจิตใจให้ผ่องใส โดยปราศจากเครื่องขุ่นข้องหมองใจ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจที่จะปริวรรตคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่นับว่าล้านนา ซึ่งเป็นภาษาล้านนาเพื่อที่จะปริวรรตเป็นภาษาไทยกลาง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และสามารถที่จะสื่อสารในเชิงวิชาการได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเพื่อศึกษาความเชื่อกติธรรมที่มีส่วนกล่อมเกลา และพัฒนาจิตใจ ให้มีความอ่อนโยนสู่การปฏิบัติที่อ่อนน้อมถ่อมตน รู้รักสามัคคี ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑.๒.๑ เพื่อปริวรรตคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่นับว่าล้านนาเป็นภาษาไทยกลาง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่นับว่าล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่นับว่าล้านนา

^๕ กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๔๗.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสืบค้นจากเอกสาร(Documentary Research) ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาค้นคว้า และเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาสาระสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเอกสารที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

เอกสารปฐมภูมิ จากคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

เอกสารทุติยภูมิ จากผลงานเอกสาร ตำรา หรือหนังสือ งานวิจัยอื่น ๆ ที่นักวิชาการได้เขียนไว้และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปในสังคม

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เพื่อต้องการทราบถึงสาระสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๔.๒ เพื่อต้องการทราบถึงความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๔.๓ เพื่อต้องการทราบถึงคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **การปริวรรต** หมายถึง การแปลคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับล้านนาเป็นภาษาไทยกลาง

๑.๕.๒ **ความเชื่อ** หมายถึง ข้อปฏิบัติของประชาชนในล้านนาที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างมั่นคง เกี่ยวกับอานิสงส์ปีใหม่ล้านนา เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับวันสงกรานต์ล้างหน้า ความเชื่อเกี่ยวกับการขนทรายเข้าวัด ความเชื่อเกี่ยวกับการรดน้ำคำหั่ว ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ และความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยสัตว์

๑.๕.๓ **คตินิยม** หมายถึง คำสั่งสอนที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ เพื่อให้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันไป เนื่องในวันสงกรานต์ เช่น ในวันสงกรานต์ล้างหน้า การขนทรายเข้าวัด การสง

น้ำพระ การรดน้ำดำหัว การปล่อยสัตว์ เพื่อแสดงออกถึง ความกตัญญูตเวที ความมีเมตตา สุภาพ อ่อนโยน ให้ทานและรักษาศีล

๑.๕.๔ คัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ หมายถึง คัมภีร์ที่นิยมใช้เทศน์กันในวันเทศกาล สงกรานต์ของชาวล้านนา

๑.๕.๕ ปีใหม่ หมายถึง วันขึ้นปีใหม่ของชาวล้านนา หรือวันสงกรานต์ ที่มีกิจกรรมสำคัญที่สอดคล้องกับคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของสังคมล้านนา

๑.๕.๖ ล้านนา หมายถึง ลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ของภาคเหนือตอนบน อันประกอบไปด้วย จังหวัดแพร่ น่าน พะเยา ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ในพื้นที่ศึกษาเฉพาะจังหวัดแพร่เท่านั้น

๑.๕.๗ โหราศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยการทำนายทายทักดวงชะตาราศีใน ๗ วัน ที่สอดคล้องกับคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับล้านนา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏ ในคัมภีร์ อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาสรุปไว้ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

วิถี พานิชพันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า สงกรานต์เป็นประเพณีสำคัญของชาวล้านนาที่ปฏิบัติกัน ในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่มีอากาศร้อนจัดในปลายฤดูแล้ง อาจถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดของรอบปี ดังสังเกตได้จากธรรมชาติและพันธุ์พฤษภต่าง ๆ ที่แห้งกรอบร่วงโรย รอคอยการมาของสายฝนเพื่อการเกิดใหม่ ประเพณีนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในเอเชียอาคเนย์ นับตั้งแต่ เขมร มอญ ไทย ลาว ลื้อ ไทใหญ่ พม่า ทำให้เข้าใจว่า ประเพณีนี้คงมีต้นกำเนิดจากอินเดีย แล้วค่อย คลี่คลายกลายมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ผสมผสานเข้ากับประเพณีบางส่วน ซึ่งอาจมาจากเทศกาล ฤดูใบไม้ผลิของจีน เทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ของชาวล้านนาจึงแฝงไปด้วยความเชื่อ และพิธีกรรม ต่าง ๆ มากมาย^๖ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีสิบสองเดือนของชาวล้านนา

มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวไว้ในประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทยว่า การศึกษาลัทธิความ เชื่อ ความเชื่อถือเกี่ยวกับจารีตขนบธรรมเนียมนั้น จะทำให้ผู้สนใจได้รับความรู้ จากวิถีชีวิตของ บรรพบุรุษเป็นอย่างดี มีโอกาสจะนำเอาความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในสังคมสมัยใหม่

^๖ วิถี พานิชพันธ์, วิถีล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๓.

ได้ผลดีถูกต้องตามบุคคล สถานที่ กาลเวลา การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีจึงเป็นเครื่องหมายแห่งการอนุรักษ์ ส่งเสริมให้เจริญงอกงามสืบๆ กันไป การศึกษาเชิงวิเคราะห์หาเหตุผล ศรัทธา และจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อหาสารัตถะอันเป็นแก่นแท้นั้น เป็นการให้เกียรติอย่างสูงต่อบรรพบุรุษชาวล้านนาไทย ผู้สร้างสมสิ่งมีค่าเหล่านี้ไว้แก่ลูกหลานนับแต่โบราณกาล^๓ ซึ่งประเพณีทั้งสองเดือนนี้ ล้วนแล้วต้องมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีและพิธีกรรมแต่ละเดือน

สุบิน รักทิม ได้กล่าวถึงความหมายของสงกรานต์ว่า “สงกรานต์” เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า “ผ่าน” หรือ “เคลื่อนย้าย” ในที่นี้หมายถึง พระอาทิตย์เคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่ง ความจริงแล้วสงกรานต์ จะมีอยู่ทุกเดือน ระหว่างรอยต่อของเดือน แต่ในช่วงที่ดวงอาทิตย์ เคลื่อนย้ายสู่ราศีเมษ ในเดือนเมษายน จะเรียกพิเศษว่า วันมหาสงกรานต์ เพราะถือว่าเป็นวัน และเวลาที่ตั้งต้นปีใหม่^๔ ซึ่งวันมหาสงกรานต์นี้ก็ถือว่าเป็นประเพณีหนึ่งในประเพณีสิบสองเดือน ของชาวล้านนาที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวไว้ในประเพณีประจำเดือนล้านนาไทยว่า ล้านนาไทย เคยเป็นราชอาณาจักรที่รุ่งโรจน์ด้วยศิลปวัฒนธรรมมาแต่โบราณกาล แม้อันตรายจะผ่านพ้นไปได้แล้วก็ตาม รวมกับไทยภาคกลาง วัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษ ก็ยังปฏิบัติกันไม่ขาดสาย การศึกษา ประเพณีต้องศึกษาใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) ประเพณีประจำเดือนหรือเป็นเทศกาล ๒) ประเพณีที่ทำ เป็นครั้งคราว ประเพณีประจำเดือนหรือเทศกาลนั้น เริ่มต้นจากเดือน เมษายน ทางล้านนาไทย เรียกว่าเดือน ๙ ถึงขานต์ปีใหม่แล้ว ประเพณีปีใหม่ หรือสงกรานต์ นับเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของ ชุมชนในล้านนาไทย เพราะเป็นประเพณีเปลี่ยนศักราชใหม่ เริ่มนับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันเถลิงศก หรือวันพญาวัน ในระยะวันที่ ๑๓ – ๑๕ เป็นระยะสงกรานต์ คือ วันที่ ๑๓ เป็นวันสังขานต์ล่อง หรือสงกรานต์ วันที่ ๑๔ เป็นวันเนา หรือ วันเนา เป็นวันใหม่ของปี วันที่ ๑๕ เป็นวันพญาวัน หรือเถลิงศกซึ่งชาวบ้านจะเตรียมข้าวของเพื่อใช้ในคราวสงกรานต์ และหนุ่มสาวจะรื่นเริงบันเทิงใจสนทนากันอย่างสนุกสนาน^๕ ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะหาวันฤกษ์งาม

^๓ มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

^๔ สุบิน รักทิม, จุลสาร มุลนิธิ โอภาสี จังหวัดแพร่, (ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ มีนาคม – เมษายน, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^๕ มณี พยอมยงค์, “ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย” เล่มที่ ๓, (เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

ยามดี เพื่อจะได้ทำบุญสืบชะตาาร่วมกันของคนภายในครอบครัวเพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิตสืบต่อไป

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พิธีกรรมไครว่าไม่สำคัญว่าสาระของการประกอบพิธีกรรมนั้น คนทั่วไปไม่ทราบความหมายที่แท้จริง แต่การประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนายังมีอยู่ การประกอบพิธีกรรมมีความหมายในเชิงพระพุทธศาสนาในแง่ที่ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รู้ธรรมได้แสดงตนให้สังคมเห็นว่า เป็นผู้อุดมด้วยวินัย ซึ่งจะช่วยโน้มน้าวให้ผู้ร่วมพิธีกรรมเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา อันจะนำไปสู่การสงบกาย วาจา ใจ ซึ่งเป็นการเข้าสู่ธรรมในเบื้องต้น เมื่อบุคคลมีวินัยแล้วย่อมจะทำให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย^{๑๑} เช่นเดียวกับสังคมล้านนาเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ลูกหลานก็จะกลับถิ่นฐานบ้านเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และบุคคลที่ตนเคารพนับถือ

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุทิตย์ อาภากร ได้กล่าวไว้ว่า ดินแดนล้านนา มีความเป็นมาที่ยาวนานเริ่มตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย และอาณาจักรหริภุญนครเงินยางหรือเมืองเชียงแสน มาปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในสมัยหริภุญชัย (พ.ศ. ๑๒๐๔) และเจริญสูงสุดในสมัยราชวงศ์มังรายที่มีนพบุรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานี (พ.ศ. ๑๘๓๕ - ๒๑๐๑) ความเจริญของล้านนานั้นมีความเป็นมาควบคู่กับพระพุทธศาสนา ซึ่งก่อให้เกิดการรณาวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น มังคลัตถปิณี จักรวาฬปิณี ที่รณนาขึ้นโดยพระสิริมังคลาจารย์ชินกาลมาลีปกรณ์ และวชิรสารัตถสังคหะ ที่รณนาโดยพระรัตนปัญญาเถระ รวมถึงวรรณกรรมของพระเถระรูปอื่น ๆ ในล้านนา ที่ถือว่าเป็นวรรณกรรมชั้นครู ที่มีความไพเราะ และชั้นเชิงในการแต่งที่ให้อรรถรส และความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งได้เป็นแบบอย่างของการรณาวรรณกรรมหรือคัมภีร์ธรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนาในยุคต่อมา และในแต่ละเรื่องล้วนมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่ทำให้ทราบถึงความเป็นมา และบริบททางสังคมในล้านนาได้เป็นอย่างดี

ในบรรดาวรรณกรรมเหล่านั้น วรรณกรรมที่มีความสำคัญอีกประเภทหนึ่งคือวรรณกรรมเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา ด้วยเหตุที่คัมภีร์ธรรมทั้งสองประเภท ได้มีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นฐานความเชื่อ ของการรณาวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นรากฐานที่สำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรม จารีตประเพณี

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พิธีกรรม ไครว่าไม่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

และที่สำคัญเป็นแนวคิดความเชื่อ และวิถีการปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ซึ่งปรากฏเป็นองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ คือ ๑) องค์ความรู้ที่แสดงถึงความเป็นมา แนวคิด และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ๒) องค์ความรู้ที่มีผลต่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และค่านิยมทางสังคมของชาวล้านนา และ ๓) องค์ความรู้ที่สร้างกระบวนการผสมผสานความรู้ในทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกับ หลักคิด และวิถีการปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี โดยมีอิทธิพลต่อแนวความคิด ความเชื่อการเมือง การปกครอง จารีตประเพณีในแผ่นดินล้านนา รวมทั้งการสร้างวรรณกรรมในสังคมไทย และที่สำคัญยิ่ง คือ เพื่อความยั่งยืนของพระสัทธรรม

ส่วนบริบททางสังคม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาในล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น พบว่า ๑) การให้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์ ชนชั้นผู้ปกครอง ๒) การเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากที่ต่าง ๆ ๓) ความแตกฉานในพระไตรปิฎก และอรรถกถาของพระเถระ และ ๔) ความเชื่อในเรื่องของอานิสงส์การสร้างธรรม/เขียนธรรมถวายวัด มีความสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์วรรณกรรมในล้านนา ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความคิดความเชื่อ และหลักศีลธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน^{๑๑} จากการที่ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้กล่าวถึงดินแดนแห่งล้านนามาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงจารีตประเพณี แนวคิด ความเชื่อ ของชาวล้านนาได้เป็นอย่างดี โดยแสดงผ่านมาทาง คัมภีร์ หรือวรรณกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนา

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” ได้ข้อสรุปว่า “การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานของการบูชาเกิดจากมนุษย์เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น จึงเกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิตจึงทำการอ้อนวอนบูชา แต่คำว่าศรัทธา คือความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสนั้นต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ”

พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการบูชา ได้แก่ ศีลหรือวินัย อันเป็นระเบียบปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในสังคม เพื่อสันติสุข และพึงศึกษาให้ครบตามหลักของไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาอัน ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักการทั้ง ๓ ประการนี้ จะช่วยเสริมสร้างให้คนมีหลักธรรมในจิตใจ และมีระเบียบวินัยในตนเอง ส่งผลให้เกิดการบูชาในตัว

^{๑๑} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอ่น), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๒.

บุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยการมองเห็นคุณค่า คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลและสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น^{๑๒} ซึ่งการบูชาของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้น ก็ถือว่าเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติความดี เป็นการสั่งสมบุญอีกทางหนึ่ง เพราะพระพุทธองค์ได้กล่าวถึงการบูชาไว้ ๒ ประการ คือ ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนา การฝึกจิตให้ไม่ฟุ้งซ่าน เห็นความจริงในความเป็นไปของโลก ส่วนอามิสบูชา คือการบูชาด้วยสิ่งของเช่น การนำดอกไม้ ธูปเทียนไปบูชาพระก็ถือเป็นอามิสบูชาเป็นต้น ด้วยความเชื่อเหล่านี้จึงทำให้ชาวล้านนานิยมเขียนคัมภีร์ต่าง ๆ ขึ้นมามากมาย เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการบูชาพระธรรมของพระพุทธองค์ที่ได้สั่งสอนไว้ในยถาภูถาภะทั้งหลาย ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด กล่าวคือให้พ้นจากความทุกข์นั่นเอง

พระสุริยวราลังการ (สมคิด สิริคุตโต) ได้ศึกษาวิเคราะห์นิพพานสูตรในคัมภีร์ล้านนาพบว่า คุณธรรมในนิพพานสูตรฉบับล้านนาค้น ได้สอนผ่านกระบวนการสอน ในหลักการที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ เจริญวิหาร และนิทานชาดก เช่น เรื่องเทวดา, เรื่องเศรษฐีสอนลูกสาวเป็นต้น ในเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงการให้คนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม การควบคุมจิตใจของตนเองตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ได้แก่ พรหมวิหาร ที่ทรงคุณค่าต่อสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมในล้านนา ซึ่งมีคุณลักษณะ ๔ อย่าง คือ ประกอบด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความรักเมตตาต่อกัน ปราบปรามความสุขความเจริญให้เกิดแก่เพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ที่เกิดให้ลดลง และพ้นจากความทุกข์ยากลำบากนั้น พลอยยินดี และมีความสุขกับสัตว์ และบุคคลที่ได้พ้นจากความทุกข์ สนับสนุนให้เขาได้รับความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความรู้สึกที่ดี ซึ่งประกอบด้วยปัญญา วางตัวเป็นกลางกับทุกสิ่งให้เป็นไปตามธรรม จากอดีตถึงปัจจุบันสังคมไทย ตั้งแต่สังคมเล็กจนถึงระดับประเทศ มีความรักความสามัคคีกัน ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุขตลอดมา^{๑๓} นอกจากนี้ในตอนจบของคัมภีร์นิพพานสูตร ยังได้กล่าวถึงความกตัญญูกตเวทีของผู้เป็นลูกที่ควรปฏิบัติต่อผู้เป็นบิดามารดา เมื่อท่านได้ล่วงลับไป

พระมหาบุญทอง คุณาโร ได้อ้างเอางานวิจัยของ พระมหาภูณเฑ จันทรจิต ที่ได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์สรุปได้ว่า บุตรธิดา มีหน้าที่ต่อมารดาบิดา ในฐานะเป็นกตัญญูและกตเวทีบุคคล คือการรู้คุณและกระทำการตอบแทน การกระทำความดีกล่าวคือ คุณธรรม

^{๑๒} พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนวงศ์), การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๓} พระสุริยวราลังการ สิริคุตโต (สมคิด), ศึกษาวิเคราะห์นิพพานสูตรในคัมภีร์ล้านนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ที่ได้รับการปลูกฝังจากมารดาบิดาให้เป็นมโนธรรม ซึ่งสามารถต่อต้านป้องกันมิให้บุตรธิดาเป็นบุคคลอกตัญญูและเป็นบุคคลที่ไม่รู้บุญคุณของผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ประสบกับวิบากกรรมที่มีผลเผ็ดร้อน มารดาบิดา คือบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณูปการของบุตรธิดา กล่าวคือ เป็นพระพรหม (ผู้ทรงคุณธรรม) เป็นเทวดา (เป็นผู้คุ้มครองรักษา) เป็นบูรพาจารย์ (ครูคนแรก) เป็นพระอรหันต์ (เป็นเนืองนาบุญอันประเสริฐ) ของบุตรธิดา ดังนั้นการกระทำหน้าที่ตอบแทน สามารถกระทำได้ด้วยฐานะ ๔ อย่างดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีศรัทธามั่นคง (สัทธาสัมปทา)
- ๒) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีศีลธรรม (ศีลสัมปทา)
- ๓) กระทำให้ท่านเป็นผู้เสียสละ (จาคสัมปทา)
- ๔) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีปัญญา (ปัญญาสัมปทา)

การตอบแทนพระคุณต่อบุพพการี แม้ว่าการกระทำนั้น ๆ ไม่สามารถจะตอบแทนให้หมดไปเสียทีเดียว บุคคลนั้นก็ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้กตัญญูทดแทน เพราะความกตัญญูทดแทนที่เป็นคุณธรรมของคน^{๑๔}

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความเชื่อทางวรรณกรรมหรือคัมภีร์ต่าง ๆ ของชาวล้านนา ที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการส่งเสริมวัฒนธรรม จารีตประเพณี ตลอดจนถึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ในทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ส่วนสาระสำคัญที่สุดก็คือ เพื่อความยั่งยืนของวรรณกรรมและคตินิยมในทางพระพุทธศาสนา ให้คงอยู่คู่สังคมชาวล้านนาสืบไปตราบนานเท่านาน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูลออกเป็นดังนี้

ก. ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา จำนวน ๓ ฉบับ ดังนี้ คือ ฉบับวัดกลาง ฉบับวัดหนุมได้ และฉบับวัดเทพสุนทรินทร์ โดยทั้ง ๓ ฉบับมีเนื้อหาสาระไม่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะ ฉบับของวัดหนุมได้ และวัดเทพสุนทรินทร์ ที่มีจำนวนใบลานเท่ากัน และผู้รจนาก็เป็นคนเดียวกัน เพื่อนำมาตอบให้เข้ากับวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.๑, ๒.๒ และ ๒.๓

^{๑๔} พระมหาบุญทอง คุณาธโร (มหา), การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความกตัญญู (กตญฺญตา)

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

ข. ขั้นตอนการประมวลผล และเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่าง ๆ ในข้างต้นมาทำการวิเคราะห์ประมวลผล เรียบเรียง และสรุป เพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ ตั้งข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑.๗.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา หนังสือวิชาการ และวิทยานิพนธ์

ก. **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล** เก็บรวบรวมข้อมูลจาก คัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา หนังสือวิชาการ และวิทยานิพนธ์

ข. **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา หนังสือวิชาการ และวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงสาระสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๘.๒ ได้ทราบถึงความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ฉบับภาษาล้านนา